

Filsø. Når Filsø-området ses fra øst, træder det langstrakte, brunvandede Søvigssund frem i bunden af billedet. Sundet rummer stadig et reservoir af den oprindelige flora af vandplanter i den store sø. Langs vestsiden ses landkanalen, der bortdrænedes den store sø og oppe i nordøst ligger den lille rest, Fidde Sø, på blot 90 hektar. Indtil 1942 dækkede Filsø 750 hektar. Foto: fra bogen

En gyser om det tabte land

Mens den intellektuelle elite har diskuteret dansk identitet og værdier er det danske land blevet inddæmmet, drænet og tørlagt til ukendelighed. Ofte ved hjælp af et fordækt samspil mellem private interesser og et medløbende embedsværk. Det viser Kjeld Hansen i ny stor bog

Af: Egon Clausen
Information 16. februar 2012

De snød landmænd og fiskere. De gav naturfredningen en lang næse. De tørlagde i hundredvis af søer og omdannede bække til snorlige kanaler, og de fik statskassen til at betale for det hele. Det er grundtemaet i Kjeld Hansens imponerende værk om de store forandringer, som landvindingens mænd har påført det danske landskab. Intet engdrag, ingen sø og ingen fjord har undgået deres begærlige blikke.

Resultatet er, at det land vi færdes i, er et ingeniørlandskab, præget af lige linjer og entreprenørmaskiners vældige kræfter. Kjeld Hansen har besøgt alle tørlagte søer med vandareal på over 10 ha og været ved alle inddæmningerne fra de seneste 400 år. Han har vandret på dæmningerne, gået på digerne, set pumpeanlæggene. Han har været i mader, vejler og vige ved fjorde, vige, bredninger, render, kog og dyb.

Han har snakket med de folk, der bor der og som kan huske, hvad der er sket i deres levetid. Han har været i lokale arkiver og i Rigsarkivet. Han har læst mødereferater og ministerielle notater. Han har set, hvordan de store har snydt de små, og mens den intellektuelle elite har diskuteret dansk identitet og danske værdier, er landet derude blevet inddæmmet, drænet og tørlagt til ukendelighed. Ofte ved hjælp af et fordækt samspil mellem private interesser og et medløbende embedsværk.

Det er et overvældende arbejde, vi præsenteres for her, og samtidig er det et bevægende stykke dansk nutidshistorie. Stederne kender vi fra ture i landet: Vejlerne. Øland. Gjøl. Nissum Bredning. Torsminde. Nogle af stederne får mere omtale end andre. Filsø er en af dem, og i Kjeld Hansens udgave er den en ægte gyser.

Filsø, bid for bid

I 1941 købte et par driftige godsejere Filsø, der på det tidspunkt var en af Danmarks største søer med en enestående natur. Her var græs, fisk og fugle i overvældende mængder, men det var ikke naturen der interesserede de nye ejere. De ville tørlægge søen, der kunne dyrkes korn på den tidligere søbund.

Da deres planer blev kendt, blev de mødt med stor modstand. Lodsejerne rundt om søen var bange for at deres jorder vil blive forringede. Fiskere frygtede at der ikke ville være fisk at fange og Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Jagtforening, Dansk Ornitologisk Forening og den lokale turistforening protesterede det bedste, de kunne, hvilket ikke var nok.

Ved hjælp af gode venner i Hedeselskabet og i ministerierne lykkedes det for ejerne at reducere søen. Først blev den sydlige del tørlagt, derefter den midterste og senere den nordlige del, så der til sidst kun var en forvokset vandpyt tilbage i den nordøstlige del. Afmægtige måtte naturvennerne opleve, at Filsø blev omdannet til endeløse marker med ensartede afgrøder og med adgang forbudt for uvedkommende. Ejerne høstede de store gevinster.

De hører i dag til blandt Danmarks rigeste, men de har da også fået en god betaling for deres indsats i Vestjylland. Kjeld Hansen får det til, at Statskassen har foræret ejerne af Filsø mindst 56 mio. i 2009-priser. Dertil kommer landbrugsstøtten fra EU der beløber sig til ca. 2 mio. om året. Nu er Filsø solgt til Aage V. Jensens fond, der vil standse vandpumperne og lade vandet løbe ind over de monokulturelle marker.

Et manipulerende ord

Der er mange af den slags beretninger i Kjeld Hansens vildt imponerende bog, men dog er der mere at sige, for disse driftige mænd, der tørlagde søer og rettede åer ud, var jo fremskridtets folk.

Det er folk som dem, der har skabt det moderne samfund. Vi står på skuldrene af dem. Derfor er det ikke alle beretninger, der er lige så enkle som den om Filsø. Søer som Tange Sø og Karlsgårde er således skabt for at producere strøm uden brug af fossilt brændstof. De har oplyst tusinder af hjem, og lys over landet er altid godt.

Når det gælder vand er der endvidere tale om en ressource som den lokale befolkning har forvaltet gennem århundreder. Derved er der opstået en lokal kultur som hverken landvinding eller naturfredning har haft blik for, så den side af sagen har det med at fortone sig i naturkampens hede. Kjeld Hansen bruger således ordet »naturgenopretning« flere gange, og altid som noget godt, men ordet er opfundet af Dansk Naturfredningsforening i 1985, og det er et ord, der gør vold mod historien. Det bliver ofte brugt om Skjern ådal og det udsiger, at der engang var en natur, som de lokale landmænd desværre ødelagde, men nu kommer naturens sande venner og genopretter den.

Det passer bare ikke. I al historisk tid har ådalen været genstand for de omkringboendes afvandingsforsøg, oprensning og gravning af kanaler, og dens afvanding kan ses som fortsættelse af en århundredegammel

tradition for landvinding, der har bragt fremgang og bedre levekår med sig. Folk på egnen var da også stolte af de lige kanaler. De tog på søndagsudflugt for at se på pumpestationer, vandkryds og dræningsanlæg, og når mange af dem i dag vender sig mod naturfredningens praksis og retorik skyldes det uden tvivl, at de føler sig nedgjort og forhånet af naturens glade venner, der bruger ord, der udvisker de lokales egen historie.

Disse ord skal dog ikke overskygge, at Kjeld Hansens bog er en enestående guldgrube af viden, og så er den aktuelle udgivelse jo kun første bind. Andet bind beskriver øernes landvindingshistorie. Vi har meget at se frem til.